

Received: 2021/10/21

Accepted: 2022/9/26

How to cite:

Baghian N, Eftekhari A, Shati M, Ahmadi B. Strategies for improving the implementation of School's Social-Mental Care System of Students in Iranian schools. *EBNESINA* 2022;24(4):106-110.

DOI: [10.22034/24.4.106](https://doi.org/10.22034/24.4.106)

Letter to Editor

Strategies for improving the implementation of School's Social-Mental Care System of Students in Iranian schools

Najmeh Baghian¹, Adel Eftekhari², Mohsen Shati³, Batoul Ahmadi⁴✉

Keywords: Mental Health, Students, Psychosocial Care

EBNESINA - IRIAF Health Administration

(Vol. 24, No. 4, Serial 81 Winter 2023)

1. PhD in Health Care Services Management, Health Management and Policy Research Center, School of Public Health, Shahid Sadougi University of Medical Sciences, Yazd, Iran

2. Assistant professor, Health in Emergencies and Disasters, Meybod School of Nursing, Shahid Sadougi University of Medical Sciences, Yazd, Iran

3. Assistant professor, Mental Health Research Center, Iran University of Medical Sciences, Tehran, Iran

4. Associate professor, Department of Management Sciences and Health Economics, Faculty of Health, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran

✉ Corresponding Author:

Batoul Ahmadi

Address: Department of Management Sciences and Health Economics, Faculty of Health, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran

Tel: +98 (21) 88989129

E-mail: ahmadib1332@gmail.com

Copyright© 2023. This open-access article is published under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License which permits Share (copy and redistribute the material in any medium or format) and Adapt (remix, transform, and build upon the material) under the Attribution-NonCommercial terms. Downloaded from: <http://www.ebnesina.ajaums.ac.ir>

نامه به سردبیر

راهکارهای بهبود پیاده‌سازی نظام مراقبت‌های روانی-اجتماعی دانش‌آموزان در مدارس کشور ایران

نجمه باقیان^۱، عادل افتخاری^۲، محسن شتی^۳، بتول احمدی^۴

کلمات کلیدی: سلامت روانی، دانش‌آموزان، مراقبت روان‌شناختی

(سال بیست و چهارم، شماره چهارم، زمستان ۱۴۰۱، مسلسل ۸۱)

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۷/۴

فصلنامه علمی پژوهشی ابن سینا / اداره بهداشت، امداد و درمان نهجا

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۷/۲۹

- دکترای مدیریت خدمات بهداشتی درمانی، مرکز تحقیقات مدیریت و سیاستگذاری سلامت، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی، یزد، ایران
- استادیار، گروه پرستاری، دانشکده پرستاری میبد، دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی، یزد، ایران
- استادیار، مرکز تحقیقات بهداشت روان، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران
- دانشیار، گروه علوم مدیریت و اقتصاد سلامت، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران

نویسنده مسئول: بتول احمدی

آدرس: گروه علوم مدیریت و اقتصاد سلامت، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران
تلفن: ۸۸۹۸۹۱۳۹ (۲۱) ۹۸+
ایمیل: ahmadib1332@gmail.com

اجرای کامل را پیدا نکردند. پروژه نماد، در تمامی مدارس شهرستان نظرآباد کرج به‌عنوان پایلوت اصلی اجرا شد لیکن قبل از تعمیم به مدارس کشور با چالش‌های اجرایی از جمله کمبود منابع مالی، منابع انسانی، عدم همکاری‌های مناسب بین بخشی در چارچوب شرح وظایف تعریف شده، چالش‌های مرتبط با قوانین و دستورالعمل‌های تدوین شده و غیره روبرو گردید. بنابراین به منظور پیشبرد و اجرای صحیح برنامه، پیش از تعمیم به مدارس کل کشور، نیاز به استخراج علل عدم موفقیت آن در برخی ابعاد برنامه است.

طرح «نماد» (نظام مراقبت اجتماعی دانش‌آموزان)، چهار بخش مهم دارد که شامل غربالگری، آموزش‌های ارتقایی، سامانه ارجاع و ارائه خدمت است.

۱. بخش غربالگری که در آن، علاوه بر ابزارهای

غربالگری، راهنمایی نیز برای نحوه استفاده و پیاده‌سازی آنها، تهیه و تدوین شده است. این راهنما شامل ابزارهایی در دو محور «غربالگری اختلالات روانی و رفتاری» و «غربالگری رفتارهای پرخطر» تهیه و تدوین شده است که به تفکیک سه دوره تحصیلی و نیز به تفکیک جنسیت است.

۲. بخش آموزش که در آن، راهنمایی برای

دانش‌آموزان، والدین و کارکنان مدارس با هدف استفاده در آموزش‌های ارتقایی تهیه شده است. این راهنماها در زمینه مهارت‌های خودمراقبتی و در موضوعاتی چون خودآگاهی، توکل، اعتماد به نفس، بخشایشگری، صبر، مدیریت احساسات، کنترل استرس، مدیریت خود و تنظیم شناختی هیجانات، به‌صورت جداگانه برای والدین، کارکنان و دانش‌آموزان تدوین شده است.

۳. بخش سامانه الکترونیک ارجاع نیز با نام سامانه

جامع نظام مراقبت اجتماعی از دانش‌آموزان، طراحی و راه اندازی شده است. در این سامانه، تمام عملیات شبکه‌سازی مراکز ارائه خدمت، انجام غربالگری، آموزش‌های ارتقایی و نیز ارجاع برای مداخلات تخصصی و مددکاری، یکپارچه شده و به صورت نرم افزاری، هدایت و پیگیری می‌شود.

وضعیت سلامت روانی افراد در پیشگیری از انجام بزهکاری و آسیب‌های اجتماعی مؤثر است [۱]. پیشگیری و مداخلات به‌منظور درمان مشکلات ناشی از آسیب‌های اجتماعی، در درجه اول متوجه کسانی است که در معرض خطر ارتکاب جرم قرار دارند و در این میان کودکان و نوجوانان از اولویت برجسته‌ای برخوردار هستند و نهادهای آموزشی نقش مؤثری را در پیشگیری از وقوع جرم‌های ناشی از آسیب‌های روانی به عهده دارند [۲]. ارتقاء سلامت روان از اولویت‌های اصلی آموزش و پرورش و مدارس است. دانش‌آموزانی که مهارت‌های مقابله‌ای با موقعیت‌های تنش‌زا ندارند، به نوعی مقهور آنها خواهند شد و بدین ترتیب مستعد اختلالات روانی، عاطفی، افسردگی، اضطراب و احتمالاً مصرف مواد مخدر و رفتارهای ضد اجتماعی خواهند شد [۳].

در مدارس کشورهای مختلف، برنامه‌های ارتقاء سلامت روانی اجتماعی با ارائه برنامه‌های گوناگون با یک هدف مشترک در حال اجرا هستند [۴]. سند ائتلاف نظام مراقبت اجتماعی دانش‌آموزان که به اختصار «نماد» خوانده می‌شود، به عنوان یکی از نخستین تجربیات ائتلاف ملی در حوزه امور اجتماعی کشور، با هدف مهار زمینه‌های آسیب اجتماعی در سه فضای مدرسه، خانواده و محله با تأکید بر مدرسه در جلسه مورخ ۱۶ آذر ۱۳۹۴، به عنوان میثاق همکاری‌های چندجانبه بین وزارت آموزش و پرورش و ۸ دستگاه دیگر (شامل قوه قضائیه، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی، وزارت تعاون، کمیته امداد، ستاد اجرایی فرمان حضرت امام خمینی^(ه)، وزارت بهداشت، ناجا و سازمان بهزیستی کل کشور) به تصویب شورای عالی رفاه و تأمین اجتماعی رسید [۵].

در کشور ایران، با توجه به اینکه از سال ۱۳۹۵ مقدمات برنامه‌ریزی برنامه‌های مراقبت اجتماعی روانی و اجرای آن در مدارس فراهم شده است و مسئولین برنامه‌ریزی، فعالیت‌هایی را در قالب برنامه‌های نظام مراقبت اجتماعی دانش‌آموزان طراحی و اجرا کرده‌اند، ولی این برنامه‌ها در تمامی استان‌ها قابلیت

۴. بخش مداخله و ارائه خدمت که در آن

راهنماهای ارائه خدمت، در دو بخش «راهنمای مداخلات روانشناختی» (شامل اختلالات روانی و رفتاری، و اختلالات مرتبط با رفتارهای پرخطر) و «راهنمای خدمات مددکاری و حمایت‌های اجتماعی»، تدوین شده است.

نتایج مطالعات مختلف در سطح سایر کشورها نشان می‌دهد که اجرای برنامه‌های سلامت روانی-اجتماعی برای دانش‌آموزان، باعث ارتقای وضعیت سلامت روان و کاهش آسیب‌های اجتماعی آنها شده است [۱۰-۶]. همچنین این آموزش‌ها منجر به ارتقای دانش معلمان نسبت به نیازهای این گروه شده و مهارت‌های آنها را نیز در این خصوص افزایش می‌دهد [۲، ۹، ۱۱]. از مهمترین نقاط مثبت اجرای پروژه‌های سلامت روانی و اجتماعی در سطح مدارس کشور، ایجاد ارتباط بین والدین و مربیان و دانش‌آموزان در پیشبرد هرچه موفق‌تر این برنامه‌ها است.

چالش‌های اجرایی برنامه نماد در مدارس کشور ایران در سطوح کلان، میانی و عملیاتی (مدارس) را می‌توان مرتبط با عوامل ناکارآمدی در مدیریت منابع و ساختاری، ضعف در سازماندهی برنامه، چالش‌های مرتبط با قوانین و مقررات و سیاست‌ها، ضعف در فرآیندهای آموزشی گروه‌های هدف و عدم وجود نظام مدون ارزشیابی دانست.

از مهمترین عناصر پیش‌نیاز جهت ارتقاء پیاده‌سازی نظام مراقبت‌های اجتماعی دانش‌آموزان در مدارس، نیاز به افزایش تعهد مدیران سطوح مختلف اجرایی پروژه و افزایش اعتقاد و باور قلبی به اهمیت دوران مدرسه جهت کاهش آسیب‌های اجتماعی در سطح جامعه است.

مواردی از جمله کیفیت نامناسب اجرای برنامه مطابق با محتوا، عدم تناسب تدوین برنامه‌ها با فرهنگ و منطقه هر شهرستان، عدم اختیار لازم به معلمان در اجرای برنامه‌ها و تداخل سایر برنامه‌های ابلاغی در مدارس با برنامه مذکور از سایر مواردی است که موجب عدم اجرای صحیح برنامه می‌گردد.

در سال ۱۳۹۸ مطالعه‌ای با عنوان «طراحی ابزار ارزشیابی نظام مراقبت اجتماعی-روانی دانش‌آموزان (نماد) و ارزیابی آن در مدارس شهرستان نظرآباد کرج» به روش تلفیقی (کیفی-کمی) انجام شد. بخش کیفی با استفاده از مطالعه مرور نظام‌مند و بررسی اسناد و مصاحبه؛ و بخش کمی طی گام‌های طراحی ابزار، روان‌سنجی و پایلوت انجام شد. در بخش کیفی با ۲۱ نفر از افراد در سطوح کلان (نمایندگان سازمان‌های عضو ائتلاف و شرکت‌کننده در جلسات سیاست‌گذاری)، میانی (مدیران اجرایی سطوح استان البرز و نظرآباد) و مدارس (مدیران، مربیان، مشاورین، دانش‌آموزان، والدین) مصاحبه صورت گرفت. برنامه ارتقاء سلامت روانی اجتماعی در مدارس، به عنوان موضوعی چند بخشی و چند رشته‌ای که دارای ابعاد و لایه‌های مختلفی است، در کشور ما تا حدودی به عنوان موضوعی مغفول باقی مانده است. هر چند که در سال‌های اخیر تلاش‌های بسیاری برای تدوین سند نظام مراقبت‌های اجتماعی دانش‌آموزان به عنوان یک سیاست یکپارچه که سعی دارد بخش‌های اصلی درگیر در تکامل برنامه مانند وزارت آموزش و پرورش، وزارت بهداشت، قوه قضاییه، سازمان برنامه و بودجه، سازمان بهزیستی کشور و غیره را در این امر درگیر نماید، صورت گرفته است اما فرایند سیاست‌گذاری و اجرایی در این زمینه بسیار کند پیش می‌رود و این موضوع به دلیل عدم وجود تعهد و خواست سیاسی در صاحب‌نظران و متخصصین سطوح بالا و مدیران میانی کشور، هنوز در نظرگاه سیاست‌گذاران کلان کشور و نهادهای حاکمیتی، جایگاه ویژه و درخوری نیافته است. فلسفه برنامه ائتلاف نماد، ایجاد یکپارچگی و انسجام میان سیاست‌ها و برنامه‌های بخش‌های مختلف و پرهیز از بخش‌بندی و دریافت همکاری سازمان‌ها است.

باید قبل از توسعه برنامه به استان‌های دیگر، ابتدا رفع ریشه‌ای این چالش‌ها مد نظر قرار بگیرد تا در اجرای کشوری برنامه، با مشکلات کنونی ارزشیابی مدارس پایلوت مواجه نشده و برنامه‌ای جامع با کمترین نقاط ضعف اجرا گردد. به منظور دستیابی به چالش‌ها اصلی برنامه نیاز به ارزشیابی در سه سطح

تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌کنند که در این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافی وجود ندارد.

سهم نویسندگان

احمدی، شتی و باقیان در طراحی موضوع و ایده‌پردازی سهمیم بوده‌اند. باقیان و افتخاری در انجام پژوهش و جمع‌آوری مباحث همکاری نموده‌اند. همه نویسندگان با تأیید نهایی مقاله حاضر، مسئولیت دقت و صحت مطالب مندرج در آن را می‌پذیرند.

منابع مالی

این مطالعه تحت حمایت مالی دانشگاه علوم پزشکی تهران انجام شده است.

کلان، میانی و اجرایی (مدارس) ضروری است. به‌کارگیری راهکارهای افزایش انگیزه مجریان جهت تعهد اجرایی در سطوح مختلف برنامه و گنجانیدن این برنامه در معیارهای ارزیابی عملکرد مدرسه از مهمترین عوامل مؤثر بر موفقیت برنامه در آینده می‌تواند باشد. ایجاد منبع بودجه پایدار، تدوین پروتکل‌های جامع نحوه ارائه خدمات بین دستگاه‌ها، دستورالعمل‌های هماهنگی‌های بین بخشی و ارجاع بین مراکز مختلف و تأسیس مرجع مستقل برای اعتباربخشی مدارس از راهکارهایی است که در جهت ارتقاء پروژه نماد می‌توان به کارگرفت.

تشکر و قدردانی

این مطالعه توسط کمیته اخلاق دانشگاه علوم پزشکی تهران با کد IR.TUMS.SPH.REC.1398.062 به تصویب رسیده است.

References

- Goldberg V, White C, Weisburd D. Perspectives of people with mental health problems at hot spots: attitudes and perceptions of safety, crime, and the police. *Behavioral sciences & the law*. 2019;37(6):650-664. doi:10.1002/bsl.2440
- Mirkamali S, Hoseini A. Borstal from the perspective of developmental crime prevention. *Criminal law research*. 2016;4(13):71-93. [Persian]. doi:10.22054/JCLR.2015.2399
- Rahimi A, Navabi Y, Moein R. Study of the effects of life skill education on the reduction of dangerous behaviors among at-risk high school male students. *Pajouhan scientific journal*. 2016;15(1):43-51. [Persian]. doi:10.21859/psj-15016
- Fazel M, Hoagwood K, Stephan S, Ford T. Mental health interventions in schools in high-income countries. *The Lancet psychiatry*. 2014;1(5):377-387. doi:10.1016/S2215-0366(14)70312-8
- Baghian N, Sari AA, Shati M, Fallahzadeh H, Ahmadi B. Evaluation of students' mental and social health promotion educational programs: A systematic review. *Journal of education and health promotion*. 2019;8:258. doi:10.4103/jehp.jehp_416_19
- Salle TL, George HP, McCoach DB, Polk T, Evanovich LL. An examination of school climate, victimization, and mental health problems among middle school students self-identifying with emotional and behavioral disorders. *Behavioral disorders*. 2018;43(3):383-392. doi:10.1177/0198742918768045
- Zeng W, Chen R, Wang X, Zhang Q, Deng W. Prevalence of mental health problems among medical students in China: a meta-analysis. *Medicine*. 2019;98(18):e15337. doi:10.1097/MD.00000000000015337
- Tang F, Byrne M, Qin P. Psychological distress and risk for suicidal behavior among university students in contemporary China. *Journal of affective disorders*. 2018;228:101-108. doi:10.1016/j.jad.2017.12.005
- Kutcher S, Wei Y, Morgan C. Successful application of a Canadian mental health curriculum resource by usual classroom teachers in significantly and sustainably improving student mental health literacy. *The Canadian journal of psychiatry*. 2015;60(12):580-586. doi:10.1177/070674371506001209
- Milin R, Kutcher S, Lewis SP, Walker S, Wei Y, Ferrill N, et al. Impact of a mental health curriculum on knowledge and stigma among high school students: a randomized controlled trial. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*. 2016;55(5):383-391. doi:10.1016/j.jaac.2016.02.018
- Weist MD, Bruns EJ, Whitaker K, Wei Y, Kutcher S, Larsen T, et al. School mental health promotion and intervention: experiences from four nations. *School psychology international*. 2017;38(4):343-362. doi:10.1177/0143034317695379